

Snoerhalskevers (Coleoptera: Anthicidae) aan de westrand van Brussel

Willy Troukens

Samenvatting. Anthicidae zijn kleine, slanke kevers die men meestal kan aantreffen in rottend plantenmateriaal en op bloemen. Deze familie telt wereldwijd ongeveer 3500 soorten, maar is vooral aanwezig in de tropen. In België zijn met zekerheid slechts 9 soorten bekend waarvan 6 aan de westrand van Brussel. Dat zijn: *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760), *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758), *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777), *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879), *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760) en *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847). Deze laatste is een adventief uit het westelijk Middellandse Zeegebied.

Abstract. Anthicidae are small and slim beetles which can be found mostly in decaying vegetation and on flowers. This cosmopolitan family includes about 3500 species, but the great majority are tropical. In Belgium, only 9 species have been recorded, of which 6 occur on the west side of Brussels. These are *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760), *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758), *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777), *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879), *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760) and *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847), the last one being an adventive species, a native of the West Mediterranean region.

Résumé. Les Anthicidae sont de petits coléoptères, très minces en taille, qui se rencontrent le plus souvent sous des matières végétales en décomposition et sur les fleurs. Cette famille cosmopolite compte près de 3500 espèces et est surtout présente sous les tropiques. En Belgique, nous connaissons à peine 9 espèces dont 6 sont présentes à la périphérie-ouest de Bruxelles. Ce sont : *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760), *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758), *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777), *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879), *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760) et *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847). Ce dernier est un adventif, originaire de la région méditerranéenne occidentale.

Key words: Anthicidae — Belgium — Coleoptera — Faunistics.

Troukens W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht, Belgium. willy.troukens@gmail.com

DOI: 10.6084/m9.figshare.19123184

Inleiding

Snoerhalskevers of Anthicidae hebben in ons land nooit veel aandacht gekregen. Ze zijn immers petieterig klein. Keverliefhebbers, die ze dan toch gaan verzamelen, vangen meestal steeds weer dezelfde soorten. Tot 2019 kende ikzelf van de Brusselse westrand alleen maar *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758). Maar onlangs maakte Hugo Raemdonck mij attent op het verschil tussen *Omonadus floralis* L. en zijn dubbelganger, *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777). Dit had tot gevolg dat ik de 6 exemplaren van *O. floralis* uit mijn collectie opnieuw ging controleren en verbaasd moest vaststellen dat daar ook een *O. formicarius* tussen zat. De laatste jaren kon ik hier in Anderlecht (BHG) met mijn kleine Heath-val nog 2 andere Anthicidae-soorten vangen. In Jette (BHG) werd bovendien in de winter van 2018 een adventief ontdekt van zuidelijke origine. Dit alles deed mijn interesse voor onze Anthicidae snel toenemen. Door verdere studie en spuurwerk kwam aan het licht dat de Brusselse westrand eigenlijk 6 Anthicidae-soorten rijk is. De resultaten van dit onderzoek vindt u in het hiernavolgend artikel.

De familie Anthicidae

Anthicidae zijn kleine, slanke insecten met een lengte van 1,5 à 6 mm. Zij vormen een keverfamilie met een wereldwijde verspreiding. Er zijn ongeveer 3500 soorten beschreven en gerangschikt in 100 geslachten en 8 subfamilies (UK Beetles/Anthicidae). Zij leven vooral in de tropen waar zij een rol spelen in het opruimen van dood organisch materiaal. In de gematigde streken neemt het aantal soorten naar het noorden toe snel af. Dankzij de zuidelijke departementen telt Frankrijk 73 soorten

(Bonadona 2013: 4), Duitsland slechts 27 soorten (UK Beetles/Anthicidae) en België niet eens 10 soorten (Waarnemingen.be/Anthicidae).

Zoals de Engelse naam al doet vermoeden – *Ant Flower Beetles* – gelijken deze kevertjes op kleine mieren (Formicidae), niet alleen door hun uiterlijk maar ook door hun snelle, nerveuse manier van lopen. Hun lichaam is meestal bruinachtig, soms ook geel of gevlekt (Zahradník 2010: 172–173). Het is bedekt met een beharing die kan variëren van dun en fijn tot dicht en relatief lang (UK Beetles/Anthicidae). De 11-ledige sprieten zijn draad- of snoervormig. De kop is groot en ongeveer zo breed als het halsschild. Dit halsschild is min of meer hartvormig met de grootste breedte in de voorste helft; bij de *Notoxus*-soorten bovendien met een naar voren gerichte hoorn (Kaszab 1969: 106–107). Kop en halsschild zijn los verbonden met een korte, slanke hals. Dekschilden steeds met afgeronde schouders; aan de basis duidelijk breder dan het halsschild. De lange, slanke poten zijn typisch voor hardlopers zoals bij loopkevers (Carabidae). Ze zijn voorzien van eenvoudige klauwtjes die slechts zelden aan de basis voorzien zijn van een tandje (Kaszab 1969: 106–107). Anthicidae kunnen wel eens verward worden met soorten uit andere families. Maar hun tarsformule van 5-5-4 helpt dikwijls al om determinatieproblemen te voorkomen.

Imago's en larven van snoerhalskevers leven in en van rottend plantenmateriaal: onder opgehoopte bladeren en grasmaaisel, onder organisch aanspoelsel langs waterlopen, in rietvelden, in compost en onder schors van vermolmd hout (Kaszab 1969: 105–107). De volwassen kevers bezoeken ook allerlei bloemen. Sommige soorten zouden zich ook voeden met dode insecten (Bonadona 2013: 4).

Anthicidae aan de Brusselse westrand

1. *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760) (Figs 1, 2)

3,7 à 5,5 mm. Kop vrij klein en zwart. Halsschild kogelrond, vooraan donkerder dan aan de basis; halsschild bij het ♂ met naar voren gerichte hoorn met getande zijranden, bovenaan met 2 lengtekieltjes die elkaar vooraan niet raken. Dekschilden bruingeel en zwartgevekt. Dit vlekkenpatroon kan sterk variëren, in uiterste gevallen van helemaal geelbruin tot helemaal zwart (Bonadona 2013: 20–21) (Fig. 3). Normaal is de voorste helft zwartgevekt rondom het schildje (scutellum) van waar een brede, zwarte naadstreep doorloopt tot aan de brede, zwarte dwarsband in de achterste helft. Verder ook nog 2 ronde, zwarte zijvlekken in de voorste dekschildhelft. De monddelen, sprieten en poten steeds bruingeel.

N. monoceros is een warmteminnende soort die vooral voorkomt in droog grasland en op zandgronden. De larven leven in rottend plantenmateriaal; de imago's meestal gezellig op bloemen en struiken of gewoon op de grond (Keer 1930: 788). René Pletinck vindt ze te Hamme-Sint-Anna (OV) regelmatig in de lente op bloesems van sering, vlier en fruitbomen. De kevers voeden zich met stuifmeel maar ook met aas van dode insecten (Haselblöck 2019: 1). Hun activiteitsperiode duurt van begin april tot eind september (Waarnemingen.be/Anthicidae).

Deze snoerhalskever komt voor in gans Europa, behalve in IJsland. In Azië en Japan wordt hij vervangen door enkele ondersoorten (Bonadona 2013: 20–21). In België is hij alomtegenwoordig in Vlaanderen (Fig. 4). In Brabant is het aantal waarnemingen eerder beperkt en in het Pajottenland lijkt hij zelfs te ontbreken. Van de Brusselse westrand is slechts één vangst bekend, nl. te Linkebeek (VB), 01.iv.2021 1 ex. (leg. Fernandez Martinez). Elders in het Brusselse zijn twee vangsten bekend: te Schaarbeek (BHG), 11.viii.2019 1 ex. gefotografeerd in de Josaphatsite (leg. Thibaut Vanaudenard) en te Oudergem (BHG), 06.vi.2019 1 ex. in de Botanische Tuin Jean Massart (leg. Alain Drumont & Hugo Raemdonck).

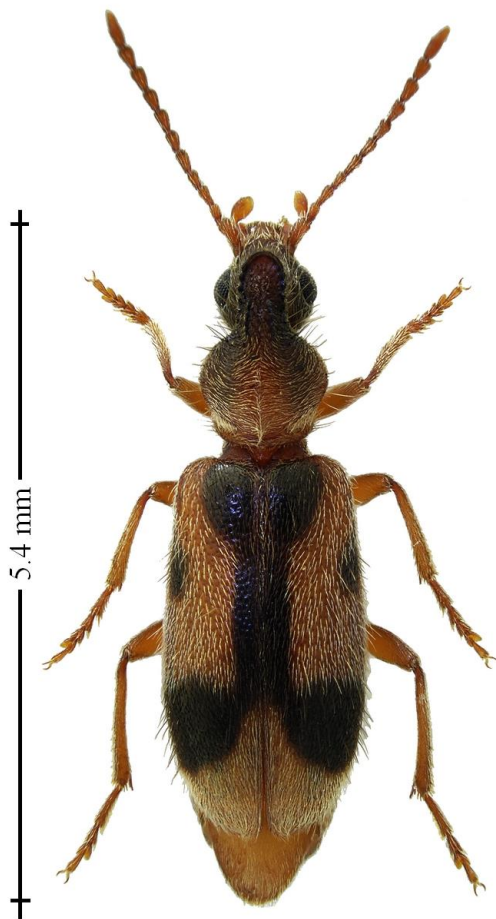

Fig. 1. *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760). Luttre (HA), 08.v.2020. Leg. Pol Limbourg. © David Ignace.

De Anthicidae bewonen de meest diverse streken, maar veel soorten verkiezen toch gebieden met een zandige of losse grond met een gefragmenteerde vegetatie (UK Beetles/Arctidae). Wie op zoek wil gaan naar snoerhalskevers zal hulpmiddelen moeten gebruiken zoals een lichtval en een sleepnet. Ook het afzoeken van bloemen, het gebruik van het klopperscherm, een raamval of een bodemval kunnen iets opleveren.

Fig. 2. *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760). Zij aanzicht. Luttre (HA), 08.v.2020. Leg. Pol Limbourg. © David Ignace.

Fig. 3. *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760). Aberratiespectrum volgens Kaszab (1969: 109).

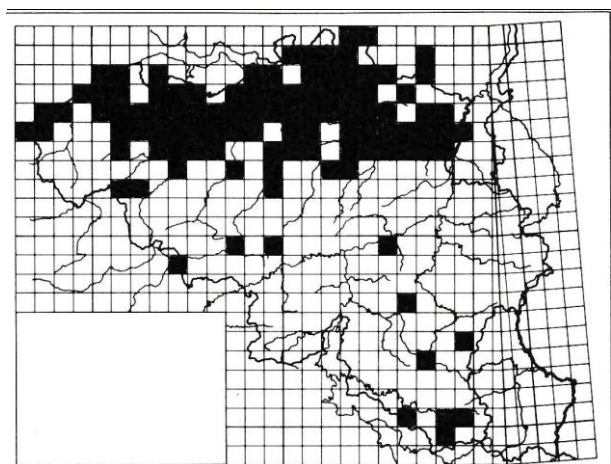

Fig. 4. Vindplaatsen van *Notoxus monoceros* (Linnaeus, 1760) in België.

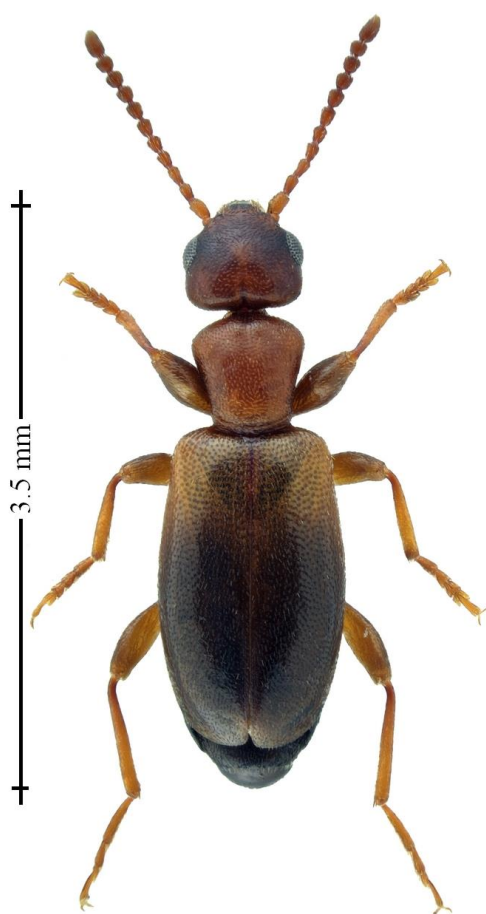

Fig. 5. *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758). Gouy-les-Piétons (HA), 17.vii.2017. Leg. & © David Ignace.

2. *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758) (Fig. 5)

3 à 3,5 mm. Kop breed en grotendeels zwart. Halsschild lichtbruin tot zwart; zijrand naar de basis toe recht versmald; vooraan met twee kleine knobbels. Dekschilden donkerbruin tot zwart; de voorste helft gedeeltelijk licht- tot donkerbruin. Zowel kop, halsschild als dekschilden gelijkmatig bestippeld en fijn, kort behaard. Spriet en poten bruin.

Omonadus floralis is een zeer algemene snoerhalskever. Men vindt hem onder dood plantenmateriaal en langs oevers in aanspoelsel (Keer 1930: 789); verder ook in bossen en parken onder losse schors, in rottend gazonmaaisel en in compost (Haselböck 2019: 1). De volwassen kevers voeden zich met rottende planten en dode kevers, maar ze jagen ook op kleine insecten en larfjes (Haselböck 2019: 1). Hun activiteitsperiode begint in juli en eindigt in november (Waarnemingen.be/Anthicidae).

Deze snoerhalskever is een kosmopoliet (Bonadona 2013: 55–56). In België is hij de meest gewone vertegenwoordiger van de Anthicidae-familie (Fig. 6). Men kan hem aantreffen in alle terreintypes. De meeste vangsten worden verkregen door het uitzeven van tuincompost. Aan de westrand van Brussel wordt hij vooral gevonden in lichtvallen, zoals te Anderlecht (BHG), 11.viii.1997 1 ex.; 25.viii.1997 1 ex.; 22.viii.2015 2 ex. en 25.vii.2019 1 ex. (leg. Willy Troukens).

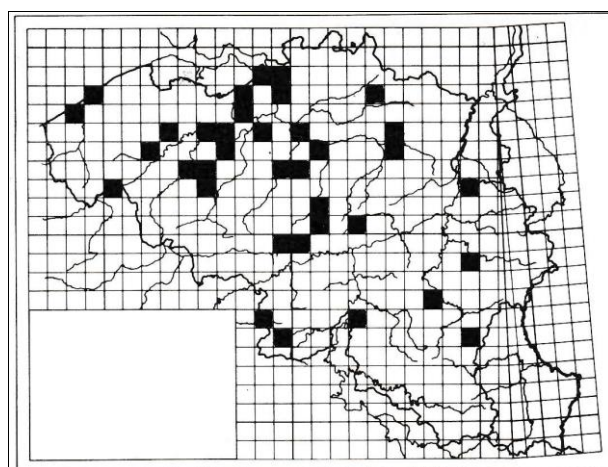

Fig. 6. Vindplaatsen van *Omonadus floralis* (Linnaeus, 1758) in België.

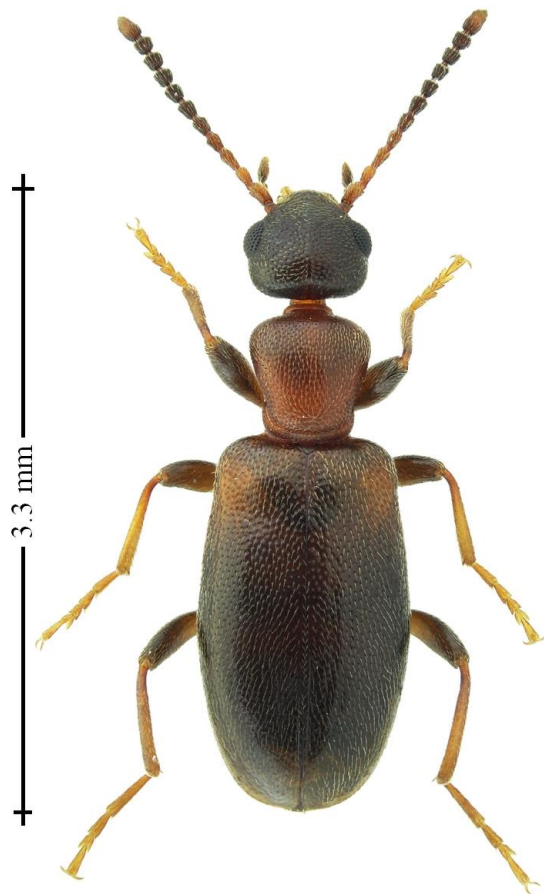

Fig. 7. *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777). Courcelles (HA), 14.vi.2014. Leg. & © David Ignace.

3. *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777) (Fig. 7)

3 à 3,5 mm. Kop donkerbruin tot zwart; schedel met een zwak lengtekieltje. Halsschild iets langer dan breed; lichtbruin; in de voorste helft bijna zwart; zonder knobbeltjes. Dekschilden aan de basis licht tot roodbruin; de rest donkerbruin. Zowel kop, halsschild als dekschilden fijn bestippeld en fijn behaard. Eerste sprietleden lichtbruin; naar het eindlid toe donkerbruin. Poten bruin; dijen meestal donkerder.

Omonadus formicarius is vrij algemeen maar zeldzamer dan *O. floralis*. Keer (1930: 787) beschouwde hem indertijd nog als een variant van *O. floralis*. Beide soorten leven in elkaars gezelschap. De activiteitsperiode van *O. formicarius* situeert zich vooral na de zomer van september tot november (Waarnemingen.be/Anthicidae). De imago's worden gevonden door het uitzeven van compost, met het sleepnet en met behulp van lichtvallen, raamvallen en bodemvallen. Soms wordt hij ook aangetroffen in bedorven eetwaren (Bonadona 2013: 56).

Net zoals de vorige soort is *O. formicarius* een kosmopoliet. In België wordt dit kevertje vooral opgemerkt in Oost-Vlaanderen (Fig. 8). Aan de westrand van Brussel is hij bekend van één enkele vangst, nl. te Dilbeek (VB), 15.x.1996 1 ex. gevonden op de rand van een compostvat (leg. & in coll. Willy Troukens). Elders in het Brusselse zijn 2 exemplaren gevangen te Oudergem (BHG)

in de Botanische Tuin Jean Massart op 04.vi.2015 1 ex. en op 19.iv.2018 1 ex. (leg. Alain Drumont & Hugo Raemdonck). Door gericht zoeken moet het mogelijk zijn om deze soort ook elders te ontdekken.

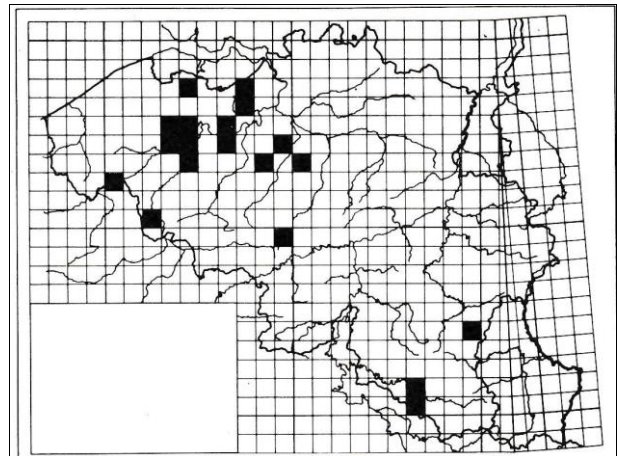

Fig. 8. Vindplaatsen van *Omonadus formicarius* (Goeze, 1777) in België.

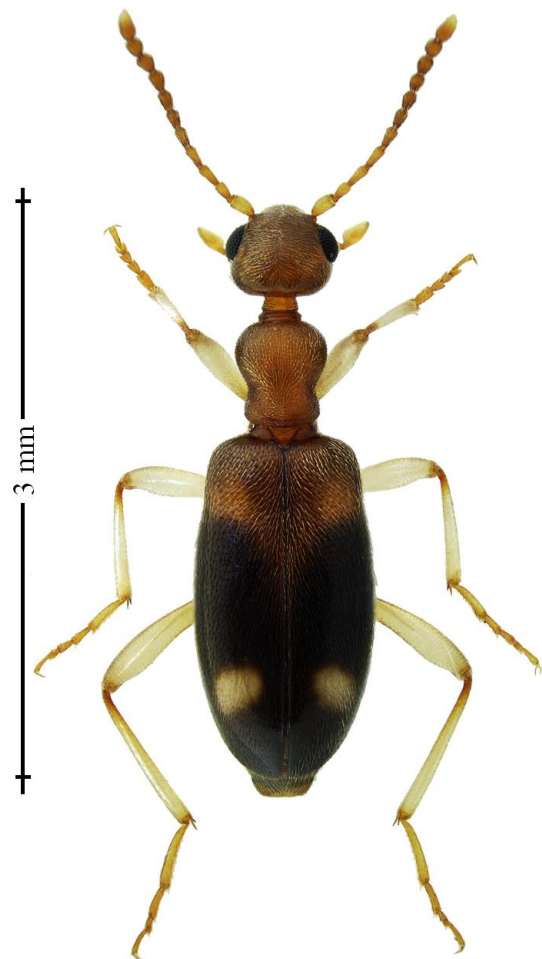

Fig. 9. *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879). Courcelles (HA), 25.vi.2019. Leg. & © David Ignace.

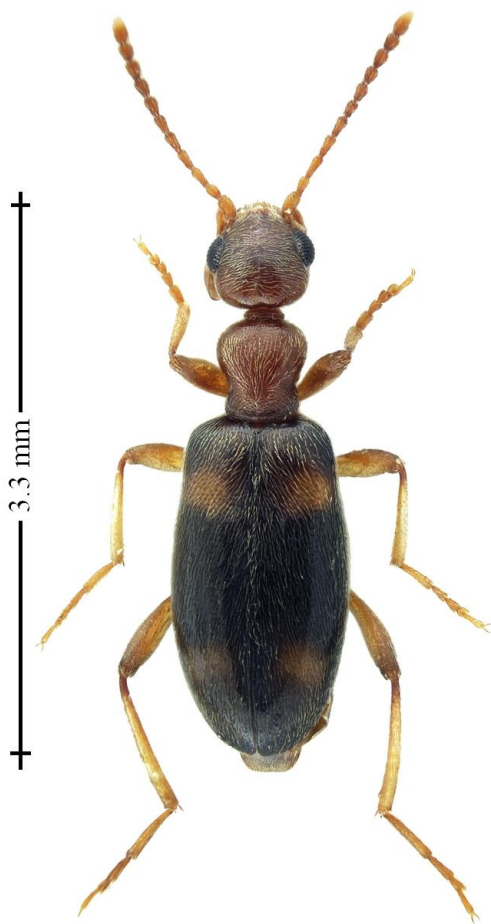

Fig. 10. *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879). Donkere variant. Merendree (OV), 28.x.2017. Leg. Guido Bonamie. In coll. Hugo Raemdonck. © David Ignace.

4. *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879) (Fig. 9)

3 à 4 mm. Kop tamelijk groot; lichtbruin. Halsschild smaller dan de kop; eveneens lichtbruin. Dekschilden nabij de basis lichtbruin; de rest donkerbruin; achteraan met twee bleke vlekken. Zowel sprieten als poten lichtbruin. In sommige streken, zoals in de omgeving van de stad Orange (Vaucluse, Frankrijk), zijn 60 % van de waarnemingen overwegend zwartachtig waarbij alleen twee paar lichtere vlekken overblijven: het eerste paar achter de schouders en het tweede paar achteraan (Bonadona 2013: 72). Zo een donkere variant werd ook al in België gevonden, nl. te Merendree (OV), op 28.x.2017 1 ex. in een composthoop van grasmaaisel (Fig. 10) (leg. Guido Bonamie & in coll. Hugo Raemdonck).

Over de levenswijze van *S. tobias* in Europa is nog weinig bekend. Volgens Bonadona (2013: 72) leeft hij in rottend plantenmateriaal en in bedorven eetwaren. Keer (1930: 789) meldt dat deze snoerhalskever ook ooit is gevonden in nesten van *Monomorium salomonis* (Linnaeus, 1758). Dit is een miersoort uit Noord-Afrika en Spanje.

Stricticollis tobias is een kosmopoliet (Bonadona 2013: 73). Blijkbaar is hij pas recent onze streken gaan koloniseren. Volgens Kaszab (1969: 113) zou hij pas in het midden van de vorige eeuw verschenen zijn in Duitsland en in Zuid-Tirol. Brakman (1966: 138) meldt hem in zijn Nederlandse kevercatalogus alleen voor Nederlands-

Limburg. Sindsdien is hij ook gevonden in Friesland, Noord-Holland en Gelderland (Vorst 2010: 143). Voor België kon ik voor deze studie beschikken over 30 gegevens. De meeste exemplaren werden van juli tot oktober gevangen door middel van lichtvallen en door het uitzeven van compost.

De oudste vangsten bevinden zich in de collecties van het KBIN te Brussel. Hiervan werden mij de volgende datagegevens bezorgd: Muno (LX), 10.vii.1939 16 ex., Oudergem (BHG), 25.vii.1942 3 ex., Sint-Genesius-Rode (VB), 7.viii.1942 21 ex., Watermaal-Bosvoorde (BHG), 9.ix.1945 1 ex. en Hotton (LX), 5.viii.1976 1 exemplaar. Daarna was er nog een vangst te Zandvoorde (WV), 11.ix.1982 1 ex. (leg. & in coll. René Pletinck). Dankzij Waarnemingen.be wordt *S. tobias* vanaf 2012 regelmatig gemeld in Vlaanderen. Uit Wallonië ontving ik slechts 2 recente datagegevens: Courcelles (HA), 25.vi.2019 en 05.viii.2019, telkens 1 ex. in een lichtval (leg. & in coll. David Ignace) (Fig. 11). Aan de westrand van Brussel is *S. tobias* voor het eerst gevangen te Anderlecht (BHG), 15.viii.2020 1 ex. in een lichtval (leg. & in coll. Willy Troukens).

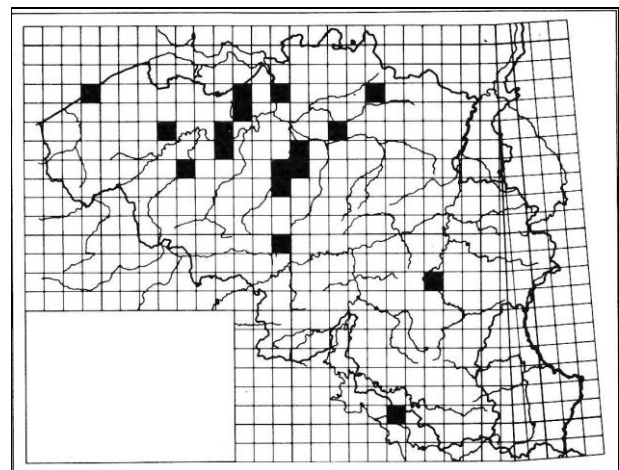

Fig. 11. Vindplaatsen van *Stricticollis tobias* (Marseul, 1879) in België.

5. *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760) (Fig. 12)

3 à 3,5 mm. Kop breed en zwart; dicht bestippeld. Sprieten zwart. Halsschild langer dan breed; zwart en eveneens met dichte bestippling. Dekschilden krachtiger maar minder dicht bestippeld; zwart; elk met een roodbruine schouderplek; de achterste helft met een roodbruine dwarsband die langs de naad doorloopt tot aan de apex. Het vlekkenpatroon kan variëren (Kaszab 1969: 116). Poten bruinrood met donkere dijen.

Anthicus antherinus is vooral te vinden op allerlei lage planten en struiken in de buurt van waterlopen en meren (Keer 1930: 789-790). De larven leven van rottend plantenmateriaal (Bonadona: 201: 48~49). Volgens Hasselblöck (2021: 1) zouden de imago's zich voeden met plantensappen, honingdauw, nectar en waarschijnlijk ook met dode insecten. Hun activiteitsperiode duurt van februari tot oktober met een onderbreking in juni-juli (Waarnemingen.be/Anthicidae).

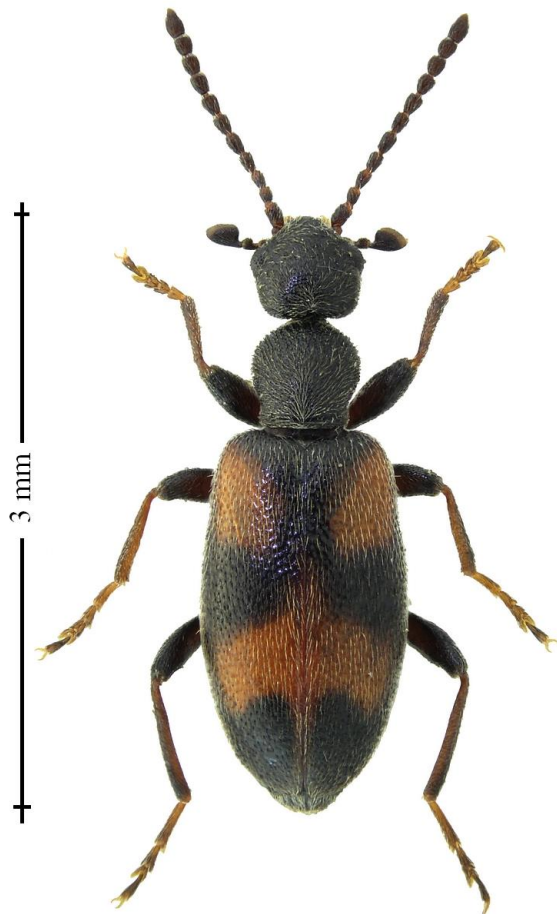

Fig. 12. *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760). Courcelles (HA), 04.viii.2018. Leg. & © David Ignace.

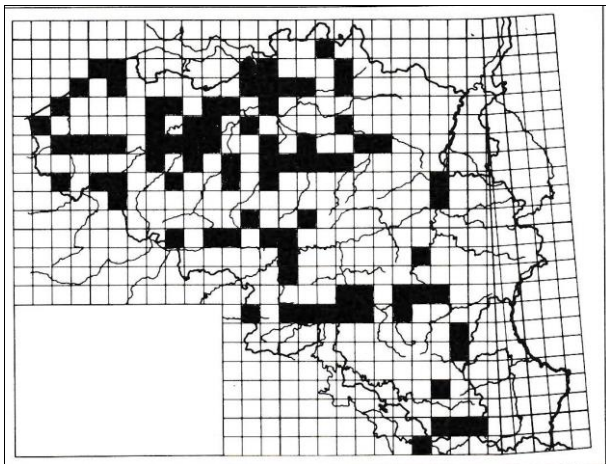

Fig. 13. Vindplaatsen van *Anthicus antherinus* (Linnaeus, 1760) in België.

De nominaatvorm van *A. antherinus* is vrij algemeen in Noord- en Centraal-Europa en hij komt ook voor van de Caucasus tot Centraal-Azië (Bonadona 2013: 49). In het Middellandse Zeegebied is hij vervangen door de ondersoort *ssp. syriacae* Pic (Bonadona 2013: 49). In België is de soort niet zeldzaam behalve in de oostelijke provincies (Fig. 13). Hij wordt vaak gevangen met het klopscherm en het sleepnet maar vooral met lichtvallen. Aan de westrand van Brussel ontdekte ik hem pas voor het eerst na 50 jaar keverprospectie. Op 24.vii.2019 telde ik te

Anderlecht (BHG) 3 ex. in mijn kleine Heath-val. Daarna volgde een hele reeks nieuwe vangsten: 28.viii.2019 1 ex.; 01.viii.2020 1 ex.; 11.viii.2020 3 ex.; 12.viii.2020 1 ex.; 21.viii.2020 3 ex. en 16.ix.2020 1 exemplaar. Dit kan wijzen op expansieve neigingen. Elders in het Brusselse zijn enkele recente vangsten gemeld te Oudergem (BHG), 12.viii.2018 1 ex. en 06.xi.2018 1 ex., telkens gezeefd uit mos in de Botanische Tuin Jean Massart (leg. & in coll. Hugo Raemdonck).

6. *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847) (Fig. 14)

Op 04.ii.2018 ontdekten Alain en Lucas Drumont in hun woning te Jette (BHG) een snoerhalskevertje dat in België nooit eerder was aangetroffen. Het betreft een exemplaar van *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847). Dit kevertje werd gevonden in een bakje verse frambozen dat afkomstig was uit Spanje, Portugal of Marokko. Het insect was nog springlevend en werd later geschonken aan het KBIN te Brussel.

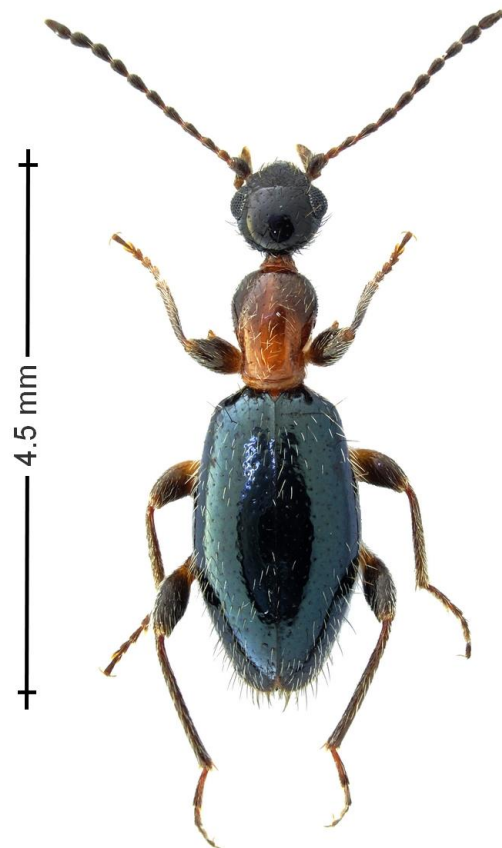

Fig. 14. *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénéctère, 1847). Jette (BHG), 04.ii.2018. Leg. Alain & Lucas Drumont. © David Ignace.

Van het geslacht *Anthelephila* is bekend dat ze leven op tal van fruitbomen. *A. caeruleipennis* werd ooit al gesignaleerd op amandelbomen (*Amygdalus communis*) in Turkije. Deze soort komt voor in Zuid-Europa, Klein-Azië en in Noord- en Tropisch-Afrika (Drumont & Garcia Carrillo 2018: 143-145). Deze vondst illustreert nog eens duidelijk dat insecten, dankzij de wereldhandel, overal kunnen

terecht komen. Meer en meer soorten worden aldus kosmopolieten. Tot deze groep moeten ook een aantal Anthicidae gerekend worden.

Dankwoord

Dit artikel kwam tot stand dankzij de gegevens en informatiebronnen die mij bezorgd werden door de volgende personen: Jean-Yves Bagnée (Liège), Guido Bonamie (Nevele-Merendree), Maurice Delwaide (Liège), Wouter Dekoninck (KBIN, Brussel), Alain Drumont (KBIN, Brussel), Kevin Gielen (Antwerpen), David Ignace

(Courcelles), Pol Limbourg (KBIN, Brussel), Marc Lodewijckx (Stabroek), Daniel Maquet (Bierset), Eric Meuris (Gentbrugge), Gérard Minet (Feschaux), René Pletinck (Hamme, OV), Hugo Raemdonck (Ganshoren), Michel Rouard (Rance) en Michel Van Malderen (Laarne-Kalken). De bijzonder geslaagde foto's zijn het werk van David Ignace. Voor de verspreidingskaarten en de activiteitsperiode van de imago's werd ook dankbaar gebruik gemaakt van alle gegevens uit de collecties van het KBIN (Brussel) en uit Waarnemingen.be. Aan allen hartelijk dank!

Bibliografie

- Bonadona P. 2013. Les Anthicidae de la faune de France (Coleoptera). — *Mémoires de la Société Linéenne de Lyon* **5** : 1–126.
- Brakman P. J. 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging*, Amsterdam **2**: 1–219.
- Drumont A. & Garcia Carrilo J. 2018. First interception of the anthicid beetle *Anthelephila caeruleipennis* (La Ferté-Sénectère, 1847) in Belgium (Coleoptera: Anthicidae: Anthicinae). — *Bulletin S.R.B.E./K.B.V.E.* **154**(2): 143–145.
- Haselböck A. 2021. Anthicidae. — www.naturspaziergang.de [bezocht 27.iv.2021].
- Kaszab Z. 1969. Familie Anthicidae. In: Freude H., Harde K. W. & Lohse G. H (eds), — *Die Käfer Mitteleuropas, Band 8*. — Goecke & Evers, Krefeld, 388 pp.
- Keer P. M. 1930. *Calwer keverboek*. — W. J. Thieme & Cie, Zutphen, 1330 pp.
- UKbeetles.co.uk/Anthicidae — <https://www.ukbeetles.co.uk/anthicidae> [bezocht 27.iv.2021].
- Vorst O. 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging*, Amsterdam **11**: 1–317 + CD.
- Waarnemingen.be/Anthicidae — <https://waarnemingen.be/taxa/1597/> [bezocht 27.iv.2021].
- Zahradník J. 2010. *Illustriertes Lexicon der Käfer*. — Dörfer Verlag, Eggolsheim, 288 pp.